

УДК 331.101

Городня Т. А.,

horodtan@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-9298-3088,

к.е.н., доц., доцент кафедри економіки, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

Семів С. Р.,

centercoop@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-4682-7359,

к.е.н., проф., завідувач кафедри економіки, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

ДОМІНАНТИ НАРОЩЕННЯ МІГРАЦІЙНОГО КАПІТАЛУ: ПРОЄКЦІЯ РОЗВИТКУ ВНУТРІШНЬОГО СПОЖИВЧОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Анотація. У статті досліджено сучасні домінанти нарощення міграційного капіталу та їх вплив на розвиток внутрішнього споживчого ринку України в умовах воєнної та післявоєнної трансформації економіки. Акцентовано увагу на тому, що в сучасних кризових умовах міграційний капітал виступає не лише джерелом фінансових надходжень у вигляді грошових переказів трудових мігрантів, а й комплексним стратегічним ресурсом, який охоплює людський, інтелектуальний, інвестиційний та підприємницький потенціал українських мігрантів і діаспори. Обґрунтовано, що ефективна капіталізація міграційних ресурсів здатна забезпечити підтримку внутрішнього споживчого попиту, розвиток малого та середнього бізнесу, активізацію локальних ринків, посилення економічної стійкості держави та формування передумов для післявоєнного відновлення України. У дослідженні особливу увагу приділено аналізу ключових домінант нарощення міграційного капіталу, серед яких визначено грошові перекази трудових мігрантів, інтелектуальний потенціал української діаспори, розвиток транснаціонального підприємництва, цифровізацію фінансових сервісів, інвестиційну активність мігрантів, людський капітал, механізми реінтеграції мігрантів та сучасну державну міграційну політику. Досліджено їх вплив на внутрішній споживчий ринок України через механізми стимулювання купівельної спроможності населення, розширення внутрішнього попиту, розвитку підприємницького середовища та активізації економічного обороту. У статті запропоновано авторську концепцію «міграційного мультиплікатора», яка розглядає міграційний капітал як фактор генерування комплексного мультиплікативного ефекту у національній економіці. Розроблено авторську економіко-математичну модель капіталізації міграційного капіталу, що дозволяє оцінювати вплив міграційних ресурсів на рівень економічної стійкості, інвестиційної активності, зайнятості населення та розвитку внутрішнього споживчого ринку України. Запропоновано концептуальні підходи до формування сучасної державної політики управління міграційним капіталом, орієнтованої на стимулювання інвестиційного використання міграційних ресурсів, розвиток цифрової фінансової інфраструктури, підтримку транснаціонального підприємництва та створення сприятливого середовища для повернення й реінтеграції українських мігрантів. Практична цінність дослідження полягає у формуванні сучасних механізмів інтеграції міграційного капіталу у систему стратегічного розвитку національної економіки, зміцнення внутрішнього споживчого ринку та забезпечення економічної безпеки України в умовах глобальної соціально-економічної нестабільності.

Ключові слова: міграція, трудова міграція, транснаціональне підприємництво, інтелектуальна міграція, людський капітал, інвестиційна активність мігрантів, воєнна економіка, післявоєнне відновлення, державна міграційна політика, соціально-економічний розвиток.

Horodnia T. A.,

horodtan@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-9298-3088,

Ph.D., Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economics, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

Semiv S. R.,

centercoop@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-4682-7359,

Ph.D., Professor, Head of the Department of Economics, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

DOMINANTS OF MIGRATION CAPITAL ACCUMULATION: A PROJECTION OF THE DEVELOPMENT OF UKRAINE'S DOMESTIC CONSUMER MARKET

Abstract. *The article examines the modern dominants of migration capital accumulation and their impact on the development of Ukraine's domestic consumer market under conditions of wartime and post-war economic transformation. The study emphasizes that, in the current crisis environment, migration capital functions not only as a source of financial inflows in the form of migrant remittances, but also as a comprehensive strategic resource encompassing the human, intellectual, investment, and entrepreneurial potential of Ukrainian migrants and the diaspora. It is substantiated that the effective capitalization of migration resources is capable of supporting domestic consumer demand, fostering the development of small and medium-sized enterprises, stimulating local markets, strengthening the economic resilience of the state, and creating prerequisites for Ukraine's post-war recovery. Particular attention is paid to the analysis of the key dominants of migration capital accumulation, including migrant remittances, the intellectual potential of the Ukrainian diaspora, the development of transnational entrepreneurship, the digitalization of financial services, migrants' investment activity, human capital, mechanisms for migrant reintegration, and modern state migration policy. Their impact on Ukraine's domestic consumer market is examined through the mechanisms of stimulating purchasing power, expanding domestic demand, developing the entrepreneurial environment, and intensifying economic circulation. The article proposes the author's concept of the "migration multiplier," which considers migration capital as a factor generating a comprehensive multiplicative effect within the national economy. An original economic and mathematical model for the capitalization of migration capital has been developed, enabling the assessment of the impact of migration resources on the level of economic resilience, investment activity, employment, and the development of Ukraine's domestic consumer market. The study also proposes conceptual approaches to the formation of a modern state policy for migration capital management focused on stimulating the investment use of migration resources, developing digital financial infrastructure, supporting transnational entrepreneurship, and creating a favorable environment for the return and reintegration of Ukrainian migrants. The practical significance of the research lies in the formation of modern mechanisms for integrating migration capital into the system of strategic development of the national economy, strengthening the domestic consumer market, and ensuring Ukraine's economic security under conditions of global socio-economic instability.*

Key words: migration, labor migration, transnational entrepreneurship, intellectual migration, human capital, migrants' investment activity, wartime economy, post-war recovery, state migration policy, socio-economic development.

JEL Classification: E69, F22, C61, I31, J17, O16

DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1205-2026-86-11>

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку економіки України характеризується масштабними трансформаційними процесами, спричиненими повномасштабною війною, посиленням глобальної економічної нестабільності, структурними деформаціями ринку праці, демографічними втратами та активізацією міграційних процесів. В умовах воєнної економіки міграція населення набула безпрецедентних масштабів і перетворилася не лише на соціально-демографічне явище, а й на потужний економічний фактор, який суттєво впливає на функціонування внутрішнього споживчого ринку, фінансову стабільність держави, динаміку підприємницької активності та перспективи післявоєнного відновлення України. Масовий виїзд працездатного населення, висококваліфікованих фахівців, молоді та підприємницького середовища супроводжується одночасним формуванням значного міграційного капіталу, що охоплює фінансові ресурси, людський, інтелектуальний, соціальний та інвестиційний потенціали.

У сучасних умовах міграційний капітал є важливим джерелом підтримки національної економіки, оскільки грошові перекази трудових мігрантів

забезпечують стабілізацію внутрішнього споживчого попиту, підтримують купівельну спроможність домогосподарств, стимулюють розвиток малого та середнього бізнесу, локальних ринків і сфери послуг. Для багатьох регіонів України саме міграційні фінансові надходження стали одним із ключових чинників збереження соціально-економічної стійкості в умовах скорочення виробництва, втрати робочих місць, релокації підприємств та загального падіння економічної активності. Водночас посилення залежності внутрішнього споживчого ринку від зовнішніх фінансових потоків формує нові економічні ризики, пов'язані з нестабільністю міжнародного ринку праці, коливаннями валютних курсів, зростанням інфляційного тиску та вразливістю національної економіки до глобальних кризових процесів.

Особливої актуальності набуває проблема втрати людського та інтелектуального капіталу, що негативно впливає на довгострокові перспективи економічного розвитку держави. Тривала зовнішня міграція населення спричиняє дефіцит трудових ресурсів, поглиблення структурних диспропорцій на ринку праці, старіння населення та зниження інноваційного потенціалу економіки. За таких умов виникає необхідність переосмислення ролі міграції

у системі економічного розвитку України та формування нової моделі державної політики, орієнтованої не лише на мінімізацію негативних наслідків міграційних процесів, а й на ефективне використання міграційного капіталу як стратегічного ресурсу економічної стійкості та розвитку внутрішнього споживчого ринку.

Проблематика нарощення міграційного капіталу набуває особливого значення також у контексті післявоєнного відновлення України. Відновлення національної економіки потребуватиме значних фінансових ресурсів, інвестицій, розвитку підприємництва, модернізації виробничої інфраструктури та активізації внутрішнього попиту. У цьому аспекті міграційний капітал може стати одним із ключових драйверів економічного зростання через механізми інвестиційної капіталізації грошових переказів, розвитку транснаціонального підприємництва, залучення професійних компетенцій української діаспори та формування нових моделей економічної взаємодії між державою, бізнесом і мігрантськими спільнотами.

Попри значну кількість наукових досліджень у сфері трудової міграції, фінансових трансфертів та функціонування внутрішнього ринку, недостатньо дослідженими залишаються питання системної трансформації міграційного капіталу у фактор розвитку внутрішнього споживчого ринку України в умовах воєнної та післявоєнної економіки. Потребують подальшого наукового обґрунтування домінанти нарощення міграційного капіталу, механізми його інтеграції у систему стратегічного розвитку держави, а також інструменти державного регулювання, спрямовані на підвищення ефективності використання міграційних ресурсів у забезпеченні економічної безпеки та стійкого розвитку України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика міграційних процесів, формування та використання міграційного капіталу в сучасних умовах є одним із ключових напрямів наукових досліджень у сфері економіки, демографії, соціальної політики та міжнародних економічних відносин. Особливого значення ця проблематика набула в умовах глобалізації, посилення мобільності трудових ресурсів, трансформації світового ринку праці та поглиблення соціально-економічних кризових явищ, спричинених пандемією, геополітичними конфліктами та повномасштабною війною в Україні.

Теоретико-методологічні аспекти міжнародної трудової міграції, мобільності робочої сили та впливу міграційних процесів на економічний розвиток держав висвітлені у працях багатьох зарубіжних науковців: Д. Массея, В. Іонцева, Е. Лі, К. Бреттелл, Дж. Холіфілда, серед яких вагоме місце займають дослідження неокласичних, інституціональних та поведінкових теорій міграції. Значний внесок у розвиток сучасних підходів до дослідження міграційного капіталу здійснили українські науковці Т. Васильців, О. Мульска [1], які обґрунтовували взаємозв'язок між міжнародною міграцією, грошовими переказами, трансформацією ринку праці та економічним зростанням країн-реципієнтів і країн-донорів робочої сили. У зарубіжній науковій

думці дедалі більше уваги приділяється питанням капіталізації міграційних ресурсів, транснаціонального підприємництва, інтелектуальної міграції та ролі мігрантських мереж у забезпеченні економічної конкурентоспроможності держав.

Суттєвий внесок у дослідження сучасних міграційних процесів в Україні зробили вітчизняні науковці: О. Іляш, О. Мульска, М. Флейчук [2, 3], які досліджують вплив трудової міграції на демографічну ситуацію, зайнятість населення, рівень доходів домогосподарств, соціально-трудова відносини, формування людського капіталу та розвиток національної економіки. Значна увага приділяється проблемам відтоку кваліфікованих кадрів, «відпливу мізків», скороченню трудового потенціалу держави та структурних дисбалансів ринку праці. Водночас у працях багатьох сучасних українських дослідників акцентується увага на позитивному впливі грошових переказів трудових мігрантів на підтримку внутрішнього споживання, фінансової стійкості домогосподарств, розвитку малого підприємництва та забезпечення соціально-економічної стабільності регіонів України.

Окремий науковий напрям становлять дослідження, присвячені функціонуванню внутрішнього споживчого ринку України в умовах воєнної економіки. Науковці [4] аналізують проблеми скорочення купівельної спроможності населення, інфляційного тиску, релокації бізнесу, трансформації структури споживання, зміни поведінкових моделей споживачів та зростання ролі цифрових каналів торгівлі. У сучасних дослідженнях дедалі частіше наголошується, що внутрішній споживчий ринок у період війни стає одним із базових елементів економічної стійкості держави, а підтримка внутрішнього попиту виступає важливим чинником збереження активності бізнесу та стабілізації національної економіки.

Попри значну кількість наукових праць, присвячених проблемам міграції, трудових ресурсів та внутрішнього споживання, недостатньо дослідженими залишаються питання системного взаємозв'язку між процесами нарощення міграційного капіталу та розвитком внутрішнього споживчого ринку України в умовах воєнної та післявоєнної трансформації економіки. Потребують подальшого наукового обґрунтування механізми трансформації міграційних фінансових потоків у джерело довгострокового інвестиційного розвитку, інструменти ефективного використання інтелектуального та підприємницького потенціалу українських мігрантів, а також концептуальні підходи до формування державної політики капіталізації міграційних ресурсів. Особливо актуальним є дослідження ролі міграційного капіталу як стратегічного чинника забезпечення економічної безпеки, стійкості внутрішнього ринку та післявоєнного відновлення України в умовах глобальної економічної нестабільності.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження домінант нарощення міграційного капіталу та обґрунтування його ролі у формуванні й розвитку внутрішнього споживчого ринку України в умовах воєнної та післявоєнної трансформації економіки.

Особлива увага приділяється визначенню сучасних тенденцій міграційних процесів, оцінюванню впливу трудової та інтелектуальної міграції на економічну стійкість держави, а також виявленню можливостей ефективної капіталізації міграційних ресурсів у системі стратегічного розвитку національної економіки.

Для досягнення поставленої мети у статті ми визначимо такі основні завдання: дослідити економічну сутність та структурні компоненти міграційного капіталу в сучасних умовах; проаналізувати вплив міграційних процесів на функціонування внутрішнього споживчого ринку України; визначити основні ризики та загрози, пов'язані з відтоком людського, інтелектуального та підприємницького капіталу в умовах війни.

У межах дослідження також поставлено завдання щодо створення моделі капіталізації міграційного капіталу для розвитку внутрішнього споживчого ринку України, яка базується на взаємозв'язку між домінантами міграційного капіталу та показниками розвитку внутрішнього споживчого ринку України через механізми фінансової, інвестиційної, інноваційної та соціально-економічної трансформації.

Також в межах дослідження запропонуємо власну концепцію «міграційного мультиплікатора» для економіки України, яка відобразить здатність кожної одиниці міграційного капіталу трансформуватися у значно більший приріст внутрішнього валового продукту, споживчого попиту, інвестиційної активності та зайнятості населення через систему економічних взаємозв'язків.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасній економічній науці міграційний капітал доцільно розглядати як **інтегральну багатовимірну категорію**, що відображає сукупність фінансових, людських, інтелектуальних, соціальних та інвестиційних ресурсів, які формуються внаслідок міжнародної міграції населення та можуть бути трансформовані в економічний потенціал країни походження.

В умовах воєнної економіки України міграційний капітал набуває **системоутворювального значення**, оскільки компенсує втрати внутрішніх ресурсів через: скорочення трудового потенціалу; релокацію підприємств; зниження внутрішнього виробництва; демографічні втрати [5].

Отже, структурні компоненти міграційного капіталу охоплюють:

– Фінансовий компонент, який передбачає: грошові перекази трудових мігрантів; накопичення за кордоном; валютні доходи домогосподарств. Він виконує функцію **підтримки ліквідності домогосподарств і внутрішнього попиту**.

– Людський капітал, який охоплює: кваліфікацію мігрантів; професійні навички; трудовий потенціал. Він формує довгострокову базу продуктивності економіки, але водночас є джерелом ризику «відтоку робочої сили».

– Інтелектуальний капітал, який охоплює: знання та технологічний досвід; інноваційні компетенції діаспори; трансфер технологій. Він впливає на модернізацію бізнесу та інноваційний розвиток.

– Інвестиційний капітал, який формується через: інвестиції мігрантів в Україну; відкриття бізнесу; купівлю активів. Він сприяє розвитку малого і середнього бізнесу та локальних ринків.

– Соціальний капітал, який охоплює: міграційні мережі; зв'язки з діаспорою; міжнародну економічну інтеграцію. Він полегшує доступ до ресурсів, ринків та інформації.

Міграційні процеси в Україні мають **двоїтий макроекономічний ефект**, що відображено через позитивний і небажаний (негативний) вплив.

Так, позитивний вплив передбачає:

1. Зростання споживчого попиту. Грошові перекази підвищують доходи домогосподарств і формують додатковий внутрішній попит. Це стимулює роздрібну торгівлю, сферу послуг та будівництво.

2. Підтримку ВВП через споживання. Частина міграційних переказів безпосередньо трансформується у споживчі витрати, що має мультиплікативний ефект для економіки.

3. Розвиток малого бізнесу. Міграційні доходи часто використовуються для відкриття підприємств, інвестування у локальні ринки та фінансування самозайнятості.

4. Валютну стабілізацію. Міграційні надходження підтримують платіжний баланс, збільшують валютні резерви та знижують кризову вразливість економіки.

Зі свого боку негативний вплив визначається через:

1. Споживчу залежність. Формується модель економіки, залежна від зовнішніх переказів, а не внутрішнього виробництва.

2. Інфляційний тиск. Зростання попиту без відповідного зростання пропозиції товарів і послуг може стимулювати інфляцію та викривляти структуру ринку.

3. Деформацію ринку праці. Міграція зменшує пропозицію робочої сили, що впливає на зростання зарплат, нестачу кадрів та структурні дисбаланси.

У сучасних умовах війни міграційні процеси формують низку критичних загроз для економіки України.

По-перше, це втрата людського капіталу. Так, масова міграція призводить до скорочення економічно активного населення, дефіциту робочої сили та зниження продуктивності праці. За прогнозами, Україні може бракувати до 3-4,5 млн працівників для стабільного зростання економіки.

По-друге, це «витік мізків». Найбільш критичний ризик передбачає втрату висококваліфікованих фахівців, уповільнення технологічного розвитку та зниження інноваційного потенціалу.

По-третє, це підрив підприємницького потенціалу. Відтік підприємців і активного середнього класу призводить до зменшення кількості нових бізнесів, втрати інвестиційної активності та деградації конкурентного середовища.

По-четверте, це демографічна криза. Міграція поглиблює старіння населення, скорочення народжуваності та дисбаланс поколінь.

По-п'яте, це зростання структурної залежності економіки. Економіка стає залежною від зовнішніх переказів, міжнародних ринків праці та зовнішніх фінансових потоків.

Таким чином, міграційний капітал у сучасних умовах є **одночасно ресурсом розвитку і фактором ризику**. Його вплив на внутрішній споживчий ринок України є переважно позитивним у короткостроковій перспективі, однак у довгостроковому вимірі формує структурні виклики, пов'язані з демографічною кризою, втратою людського капіталу та зниженням інноваційного потенціалу.

Далі на основі наших досліджень ми створимо і наведемо авторську економіко-концептуальну модель «Модель капіталізації міграційного капіталу для розвитку внутрішнього споживчого ринку України».

Ця модель базується на взаємозв'язку між домінантами міграційного капіталу та показниками розвитку внутрішнього споживчого ринку України через механізми фінансової, інвестиційної, інноваційної та соціально-економічної трансформації.

Основна ідея моделі полягає у тому, що міграційний капітал має розглядатися не лише як зовнішній фінансовий ресурс, а як інтегрована система факторів економічного відновлення, стимулювання внутрішнього попиту, розвитку підприємництва та підвищення економічної стійкості держави.

Отже, структура «Моделі капіталізації міграційного капіталу для розвитку внутрішнього споживчого ринку України» така:

I. Вхідні домінанти міграційного капіталу. Так, позначимо:

- D₁ – грошові перекази трудових мігрантів;
- D₂ – інтелектуальний потенціал діаспори;
- D₃ – транснаціональне підприємництво;
- D₄ – цифровізація фінансових сервісів;
- D₅ – державна міграційна політика;
- D₆ – інвестиційна активність мігрантів;
- D₇ – людський капітал;
- D₈ – механізми реінтеграції мігрантів.

II. Інтегральний індекс міграційного капіталу. Пропонуємо розраховувати інтегральний показник так:

$$IMC = \sum_{i=1}^8 w_i \cdot D_i,$$

де IMC – інтегральний індекс міграційного капіталу;

w_i – ваговий коефіцієнт впливу кожної домінанти;

D_i – значення відповідної домінанти.

III. Механізми впливу на внутрішній споживчий ринок України. Так, модель передбачає чотири основні канали впливу:

1. Фінансовий канал: зростання купівельної спроможності населення; стабілізація внутрішнього попиту; підтримка домогосподарств.

2. Інвестиційний канал: розвиток малого та середнього бізнесу; інвестування у локальні ринки; стимулювання підприємництва.

3. Інноваційний канал: передача знань і компетенцій; розвиток цифрової економіки; модернізація бізнес-процесів.

4. Соціально-економічний канал: зниження безробіття; відновлення регіональної економіки; посилення економічної стійкості.

IV. Результуюча функція розвитку внутрішнього споживчого ринку.

У дослідженні ми пропонуємо таку функцію:

$$DCRM = f(IMC, C_d, I_b, E_s, I_n),$$

де DCRM – рівень розвитку внутрішнього споживчого ринку;

IMC – інтегральний індекс міграційного капіталу;

C_d – споживчий попит;

I_b – бізнес-активність;

E_s – економічна стійкість;

I_n – інноваційна активність.

V. Очікувані результати реалізації представленої моделі. У результаті ефективної капіталізації міграційного капіталу модель забезпечує:

- стимулювання внутрішнього споживчого попиту;
- зростання економічної активності;
- розвиток локального бізнесу;
- підвищення інвестиційної привабливості;
- зміцнення економічної безпеки держави;
- формування стійкої моделі післявоєнного відновлення України.

Отже, наукова новизна запропонованої моделі полягає у:

- інтеграції фінансових, інтелектуальних, інституційних та соціально-економічних компонентів міграційного капіталу;
- адаптації моделі до умов воєнної економіки України;
- орієнтації моделі на розвиток внутрішнього споживчого ринку;
- поєднанні механізмів міграційної політики та економічної безпеки;
- врахуванні цифровізації фінансових процесів та транснаціонального підприємництва.

Далі на основі представленої моделі складемо таблицю домінант нарощення міграційного капіталу та їх можливого впливу (табл. 1).

Домінанти нарощення міграційного капіталу в сучасних умовах

Домінанти нарощення міграційного капіталу	Економічний зміст домінанти	Вплив на внутрішній споживчий ринок України	Очікуваний соціально-економічний ефект
Грошові перекази трудових мігрантів	Формування стабільного зовнішнього фінансового потоку для домогосподарств	Зростання купівельної спроможності населення; підтримка внутрішнього попиту; активізація торгівлі та сфери послуг	Стабілізація споживчого ринку; зниження рівня бідності; підтримка регіональної економіки
Інтелектуальний потенціал української діаспори	Передача знань, професійних компетенцій, міжнародного досвіду та інновацій	Розвиток інноваційних бізнес-моделей; модернізація ринку праці; підвищення якості бізнес-середовища	Посилення конкурентоспроможності економіки; формування інноваційного середовища
Розвиток транснаціонального підприємництва	Створення бізнес-зв'язків між українськими мігрантами та національною економікою	Розширення ринку товарів і послуг; стимулювання малого та середнього бізнесу	Зростання підприємницької активності; диверсифікація економіки
Цифровізація фінансових послуг	Використання цифрових платформ для фінансових операцій та інвестицій	Прискорення руху фінансових потоків; розвиток електронної комерції; підвищення доступності фінансових послуг	Розвиток цифрової економіки; фінансова інклюзія населення
Державна міграційна політика	Формування механізмів управління міграційними процесами та капіталом	Стимулювання інвестиційного використання переказів; підтримка внутрішнього ринку через державні програми	Підвищення економічної стійкості; зміцнення економічної безпеки держави
Інвестиційна активність мігрантів	Інвестування фінансових ресурсів у бізнес, нерухомість, виробництво та інфраструктуру	Розвиток локальних ринків; створення нових робочих місць; розширення внутрішнього попиту	Активізація економічного зростання; розвиток підприємницького сектору
Людський капітал	Сукупність професійних знань, навичок, досвіду та компетенцій населення	Формування якісного ринку праці; підвищення продуктивності праці; розвиток споживчого сектору	Інноваційний розвиток економіки; зростання продуктивності та доходів населення
Механізми реінтеграції мігрантів	Інструменти повернення та адаптації мігрантів до економічного середовища України	Повернення фінансових ресурсів, досвіду та бізнес-ініціатив у внутрішню економіку	Відновлення трудового потенціалу; активізація внутрішнього ринку
Розвиток внутрішнього споживчого ринку	Розширення внутрішнього попиту та економічної активності населення	Підвищення обсягів споживання товарів і послуг; стимулювання виробництва	Формування стійкої моделі економічного розвитку та післявоєнного відновлення України

Далі на основі дослідження створимо концепцію «міграційного мультиплікатора» для економіки України.

Концепція «міграційного мультиплікатора» ґрунтується на ідеї, що міграційний капітал в умовах воєнної та післявоєнної економіки України здатний створювати не лише прямий фінансовий ефект у вигляді грошових переказів трудових мігрантів, а й генерувати комплексний вторинний, інвестиційний, соціальний та інноваційний ефект для розвитку внутрішнього споживчого ринку, підприємництва та стійкості держави.

Міграційний мультиплікатор відображає здатність кожної одиниці міграційного капіталу

трансформуватися у значно більший приріст внутрішнього валового продукту, споживчого попиту, інвестиційної активності та зайнятості населення через систему економічних взаємозв'язків.

За нашим розумінням, міграційний мультиплікатор – це інтегральний економічний механізм, який характеризує здатність міграційного капіталу генерувати кумулятивний позитивний вплив на внутрішній споживчий ринок, підприємницьку активність, зайнятість, інвестиційний розвиток та економічну стійкість держави шляхом багаторазового обігу фінансових, людських та інтелектуальних ресурсів у національній економіці.

Так, наведемо структуру міграційного мультиплікатора.

I. Первинний ефект. Він виникає безпосередньо через: грошові перекази трудових мігрантів; інвестиції української діаспори; повернення трудових ресурсів; створення транснаціональних бізнесів.

Тоді як результатом є: зростання доходів населення; підтримка платоспроможного попиту; стабілізація споживчого ринку.

II. Вторинний мультиплікативний ефект. Він формується через: збільшення обсягів торгівлі; розвиток малого та середнього бізнесу; розширення виробництва; створення нових робочих місць.

Результатом є: збільшення податкових надходжень; активізація економічного обороту; стимулювання внутрішнього виробництва.

III. Інноваційний ефект. Він реалізується через: передачу міжнародного досвіду; розвиток цифрової економіки; інтелектуальну міграцію; технологічний трансфер.

Результатом ефекту є: модернізація економіки; розвиток інноваційного підприємництва; підвищення конкурентоспроможності держави.

IV. Соціально-економічний ефект, який передбачає: зниження безробіття; підвищення рівня життя населення; посилення економічної безпеки; стабілізацію регіонального розвитку.

Результатом є: формування економічної стійкості; підтримка соціальної стабільності; післявоєнне відновлення України.

Запропонуємо створену економіко-математичну модель міграційного мультиплікатора.

Так, пропонується визначити коефіцієнт міграційного мультиплікатора:

$$MM = \frac{\Delta GDP + \Delta CD + \Delta I + \Delta E}{MC},$$

де MM – коефіцієнт міграційного мультиплікатора;

ΔGDP – приріст валового внутрішнього продукту;

ΔCD – приріст споживчого попиту;

ΔI – приріст інвестицій;

ΔE – приріст зайнятості населення;

MC – обсяг міграційного капіталу.

Отже, інтерпретація моделі така:

Якщо $MM > 1$, то міграційний капітал створює позитивний мультиплікативний ефект і стимулює економічне зростання.

Якщо $MM = 1$, то міграційний капітал забезпечує лише прямий компенсаційний ефект без довгострокового економічного розвитку.

Якщо $MM < 1$, то економіка неефективно використовує міграційний капітал, а фінансові ресурси переважно спрямовуються на короткострокове споживання.

Покажемо основні доміанти міграційного мультиплікатора (табл. 2).

Отже, концепція міграційного мультиплікатора дозволяє:

– оцінювати ефективність використання міграційного капіталу;

– прогнозувати вплив міграційних процесів на внутрішній ринок;

– формувати державну політику стимулювання інвестицій мігрантів;

– визначати рівень економічної стійкості регіонів;

– оцінювати потенціал післявоєнного економічного відновлення;

– створювати механізми капіталізації міграційних ресурсів.

Зазначимо, що наукова новизна запропонованої концепції полягає у:

– трактуванні міграційного капіталу як мультифункціонального стимулу економічного розвитку;

– інтеграції фінансових, соціальних, інтелектуальних та інституційних факторів;

– адаптації моделі до умов воєнної економіки України;

– орієнтації на розвиток внутрішнього споживчого ринку;

– поєднанні механізмів економічної стійкості та післявоєнного відновлення держави.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. У результаті проведеного дослідження встановлено, що в умовах воєнної та післявоєнної трансформації економіки України міграційний капітал перетворюється на один із ключових стратегічних ресурсів забезпечення економічної стійкості держави, підтримки внутрішнього споживчого ринку та формування передумов для довгострокового соціально-економічного розвитку. Доведено, що сучасні міграційні процеси мають подвійний характер: з одного боку, вони спричиняють суттєві ризики для національної економіки через втрату людського, інтелектуального та трудового потенціалів, а з іншого вони формують потужний фінансовий, інвестиційний та інноваційний ресурс у вигляді міграційного капіталу, здатного стимулювати внутрішній попит, розвиток підприємництва та відновлення економічної активності регіонів України.

У дослідженні обґрунтовано, що ключовими доміантами нарощення міграційного капіталу є грошові перекази трудових мігрантів, інтелектуальний потенціал української діаспори, розвиток транснаціонального підприємництва, цифровізація фінансових сервісів, інвестиційна активність мігрантів, ефективна державна міграційна політика, людський капітал та механізми реінтеграції мігрантів. Визначено, що їх системна взаємодія формує мультиплікативний ефект для внутрішнього споживчого ринку, який проявляється у зростанні купівельної спроможності населення, активізації малого та середнього бізнесу, збільшенні інвестиційної активності, розвитку локальних ринків та підвищенні економічної стійкості держави.

Основні доміанти міграційного мультиплікатора

Домінанта	Вплив на мультиплікатор
Грошові перекази	Формують первинний споживчий ефект
Інвестиції мігрантів	Стимулюють економічне зростання
Інтелектуальний капітал	Посилює інноваційний розвиток
Цифровізація	Прискорює обіг фінансових потоків
Реінтеграція мігрантів	Відновлює трудовий потенціал
Державна політика	Забезпечує інституційні умови розвитку

Особливу увагу приділено розробленню концепції «міграційного мультиплікатора», яка дозволяє розглядати міграційний капітал як комплексний механізм генерування вторинного економічного ефекту через систему фінансових, інвестиційних, інноваційних та соціально-економічних взаємозв'язків. Запропонована економіко-математична модель дає можливість оцінювати ефективність використання міграційного капіталу у процесах розвитку внутрішнього споживчого ринку та формування економічної стійкості України в умовах глобальної нестабільності.

Доведено, що ефективне управління міграційним капіталом потребує формування сучасної державної політики, орієнтованої на стимулювання інвестиційного використання грошових переказів, підтримку транснаціонального підприємництва, розвиток цифрової фінансової інфраструктури, створення сприятливих умов для повернення українських мігрантів та інтеграції їх професійного й інтелектуального потенціалу у систему національної економіки. У сучасних умовах саме капіталізація міграційних ресурсів може стати одним із базових драйверів післявоєнного відновлення, модернізації внутрішнього ринку та зміцнення економічної безпеки України.

Перспективи подальших наукових досліджень доцільно зосередити на розробленні методичних підходів до кількісного оцінювання міграційного мультиплікатора, моделюванні впливу міграційного капіталу на регіональні споживчі ринки, формуванні системи індикаторів економічної стійкості, а також удосконаленні механізмів державного регулювання процесів капіталізації міграційних ресурсів. Важливим напрямом подальших досліджень є також аналіз цифрових фінансових платформ, транснаціональних бізнес-мереж української діаспори та ролі інтелектуальної міграції у формуванні інноваційної моделі розвитку економіки України в умовах глобальних соціально-економічних трансформацій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васильців Т. Г., Мульська О. П. Міграційна активність населення Карпатського регіону України: нова емпірика та пріоритети політики регулювання : монографія / ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України». Львів, 2021. 293 с.

2. Іляш О. І., Бараняк І. Є. Міграційні аспірації молоді України в умовах війни. *Економіка та суспільство*. 2023. № 56. С. 19-27.

3. Васильців Т. Г., Іляш О. І., Мульська О. П., Флейчук М. І. Міграційні втрати молоді та ресурсний потенціал повоєнної відбудови України: моделювання взаємовпливів та інструментарій посилення резильєнтності : монографія / ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України». Львів, 2024. 350 с.

4. Штундер І. О. Ринок праці України в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. № 40. С. 32-37.

5. Семів С. Р., Шевчик Б. М. Інноваційні механізми підвищення економічної ефективності діяльності кооперативних підприємств на ринку товарів та послуг. *Підприємництво і торгівля*. 2024. Вип. 41. С. 86-95.

REFERENCES

1. Vasylytsiv, T. H. and Mulska, O. P. (2021), *Mihratsiina aktyvnist naseleння Karpatskoho rehionu Ukrainy: nova empyryka ta pryorityety polityky rehuliuвання : monohrafiia / DU «Instytut rehionalnykh doslidzhen imeni M. I. Dolishnoho NAN Ukrainy»*, Lviv, 293 s.

2. Iliash, O. I. and Baraniak, I. Y. (2023), *Mihratsiini aspiratsii molodi Ukrainy v umovakh viiny, Ekonomika ta suspilstvo*, № 56, s. 19-27.

3. Vasylytsiv, T. H., Iliash, O. I., Mulska, O. P. and Fleichuk, M. I. (2024), *Mihratsiini vtraty molodi ta resursnyi potentsial povoiennoi vidbudovy Ukrainy: modeliuвання vzaiemovplyviv ta instrumentarii posylenня rezylentnosti : monohrafiia / DU «Instytut rehionalnykh doslidzhen imeni M. I. Dolishnoho NAN Ukrainy»*, Lviv, 350 s.

4. Shtunder, I. O. (2022), *Rynok pratsi Ukrainy v umovakh voiennoho stanu, Ekonomika ta suspilstvo*, № 40, s. 32-37.

5. Semiv, S. R., Shevchyk, B. M. (2024), *Innovatsiini mekhanizmy pidvyshchennia ekonomichnoi efektyvnosti diialnosti kooperatyvnykh pidpriemstv na rynku tovariv ta posluh, Pidpriemnytstvo i torhivlia*, vyp, 41, s. 86-95.

Стаття надійшла: 17.03.2026

Стаття прийнята: 20.04.2026

Стаття опублікована: 19.05.2026